

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 32

Заснований в 1996 році

Рівне – 2005

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я В З А К Л А Д А Х О С В І Т И : З Б І Р Н И К Н А У К О В И Х П Р А Ц Ь . Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 32. – Рівне: РДГУ, 2005. – 155 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії дошкільної педагогіки, історії педагогіки, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, їх розвитку в сім'ї і дошкільних закладах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, вихователів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №2 від 30.09.2005 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

комплексної програми профілактики та боротьби зі СНІДом. Серед головних напрямів роботи – профілактика інфікування та розповсюдження ВІЛ/СНІДу; моніторинг поширення ВІЛ/СНІДу; організація спеціалізованої медичної допомоги; правової та психосоціальної підтримки; широке інформування населення про шляхи передачі та заходи профілактики ВІЛ/СНІДу; пропаганда здорового способу життя та безпечних сексуальних стосунків із метою уповільнення поширення інфекції; реалізація наукових аспектів проблеми; організація міжнародної співпраці в рамках Програми в галузі профілактики наркоманії та СНІДу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Епідемія СНІДу в Україні і світі. Аналітичний огляд. Комітет боротьби із захворюванням на СНІД. – К., 1996.– 25 с.
2. Матеріали Національного Комітету боротьби із захворюванням на СНІД при Президії Кабінету Міністрів України, Українського Центру профілактики й боротьби зі СНІДом, Матеріали програми ООН/СНІД.
3. Національна програма “Репродуктивне здоров’я 2001-2005 рр.”.
4. Охорона здоров’я України. – 2002.– №1(4).
5. Охорона здоров’я України. – 2002. – № 3-4 (6-7).
6. Репродуктивне та статеве здоров’я підлітків в Україні. (Ситуаційний аналіз). Р.Богатирьова, Б.Венцовський, І.Вовк та ін.; Фонд народонаселення ООН та ін. – К., 1999. – 92 с.
7. Збереження репродуктивного здоров’я неповнолітніх. Навчально-методичний посібник / В.М.Оржеховська, Л.І.Габора. – К.: ТОВ “ХІК”, 2004. – 221 с.
8. Шкільний світ.– № 46-47.– (222 – 223), грудень, 2003.

Резюме. В статтє раскрывається проблема ВИЧ/СПИДа как фактора ухудшения репродуктивного здоровья несовершеннолетних, анализируются пути ее предотвращения.

Ключевые слова: ВИЧ/СПИД, эпидемия СПИДа, ВИЧ-инфекция, репродуктивное здоровье, несовершеннолетние.

Summary. In the article are uncovered problem of VIL/SNID such as factor of deterioration of reproduction of health of minors, are analyzed ways of it's prevention.

Key words: VIL/SNID, epidemic SNID, VIL-infection, reproduction of health, minors.

Одержано редакцією 07.09.2005

УДК: 378.14: 784 + 785

В.Г. ПІДДУБНИК, С.Н. ЯКИМЧУК

ОСНОВИ РОБОТИ З ВОКАЛЬНИМ АНСАМБЛЕМ

Резюме. У статті розкриваються шляхи створення ансамблів різного складу та специфіка вокально-технічної роботи. Зроблено методичне обґрунтування та вказані напрями практичної роботи.

Ключові слова: ансамбль, вокал, тембр, технічний, гармонічний, артикуляція, мелодичний, художній.

Постановка проблеми. Ансамблевий спів передбачає свої специфічні завдання, які полягають в індивідуалізації навичок колективного співу, в умінні досягати єдності і злиття виконання, у розвитку вокально-технічних і музично-виконавських навичок студентів. Більшість студентів, які мають певний досвід співу в хорі, не зразу адаптуються в нових незвичних умовах. Тому необхідно не лише створювати співочі колективи, в яких можна набути необхідних навичок співу у вокальному ансамблі, але і забезпечувати умови для організації практичної роботи з керівництва вокальним колективом.

Проблематика, яка висвітлюється у статті, немає належного висвітлення у науково-методичній літературі. Окремі питання вокально-ансамблевого виконавства висвітлені у дослідженнях Б. Асаф'єва, О. Далецького, М.Микиша, О. Єгорова та ін., проте особливості створення різних ансамблевих колективів та напрями практичної роботи відображені недостатньо.

Методика роботи з вокальним ансамблем має низку специфічних особливостей, пов'язаних з виконуваним репертуаром: фактурою викладу, теситурними умовами, манерою співу, дикцією, сценічними діями тощо.

Ансамбль – це колективна форма виконавства, під час якої група співаків вокально-технічними засобами розкривають художній зміст твору. Виконання в ансамблі передбачає не лише вміння співати в колективі, важливо інше – відчувати і творити разом. Єдність художніх намірів, єдність емоційного переживання музики, натхненне виконання – це ті ознаки, що характеризують ансамблеве мистецтво.

Спів у вокальному ансамблі виховує чимало важливих професійних якостей: дає відчуття необхідного темпу, сприяє розвитку мелодичного, гармонічного, вокального, тембрального слуху, виробляє впевненість, допомагає досягти стабільності у виконанні. “Мистецтво ансамблевого виконання базується на вмінні виконавця зіставляти свою художню індивідуальність, свій виконавський стиль, технічні прийоми з індивідуальністю, стилем, прийомами виконання учасників колективу, що забезпечує злагодженість виконання загалом [11,13].

Для реалізації можливостей ансамблевого співу важливо, щоб усі учасники колективу володіли голосом так продуктивно, як і в сольному виконанні. Злагоджений ансамбль може бути лише за умови, коли кожен

учасник здатний виразно і технічно бездоганно виконати свою партію та добре знати інші партії твору.”В ансамблі всі рівні, всі повинні вміти переходити з однієї функції на іншу.Партитура добре звучить тоді, коли на належному рівні виконані всі голоси, всі партії. І чим менший ансамбль за кількістю учасників, тим більша вагомість кожного, тим більша відповідальність” [11,14].

Значним у створенні виконавського колективу, зокрема вокального ансамблю, є питання його формування. Вміння комплектувати ансамбль – це та основна ознака, за якою визначаються здібність, талант і педагогічні якості керівника колективу. Ансамбль, як форма колективної творчості, виховує в кожному із його учасників таку важливу якість, як вміння творити в колективі.

Створюючи вокальний ансамбль, необхідно звернути увагу на наявність у співака цілого комплексу необхідних якостей.”Виконавець-співак колективу, що має технічно розвинений голос, повинен бути музично освіченим і культурним артистом у широкому розумінні цього слова. Тоді лише він зможе вільно розбиратись у поставленому перед ним завданні, а також і в тих вимогах до нього, які випливають з виконуваного музичного твору.Тільки наявність такого всебічного розвитку робить кожного виконавця повноцінним учасником ансамблю” [5,88].

До комплектування ансамблю слід підходити виважено, добре ознайомившись із голосами співаків. Тип співацького голосу бажано встановити при першій зустрічі з учнем, а для цього необхідно пам’ятати класифікацію голосів та їх співацькі діапазони. Ми пропонуємо обсяг голосового діапазону (за А. Музехольдом). Так, **сопрано** поділяється на:

- а) колоратурне сопрано, якому притаманна легкість і рухливість (діапазон – до¹ – мі, соль³);
- б) лірико-колоратурне – займає середнє положення між ліричним та колоратурним;
- в) ліричне сопрано – менш рухливе, тембр повніший (до¹ – до³)
- г) драматичне сопрано – відрізняється силою звуку, більш соковитий (ля – до³)
- д) лірико-драматичне – середній голос між ліричним і драматичним сопрано.

Меццо-сопрано поділяється на

- а) ліричне – найвищий із середніх голосів, за тембром нагадує драматичне сопрано (ля – сі²);
- б) драматичне – більш густий і сильний голос (ля – ля²)
- в) альт або контральто – найнижчий жіночий голос (мі – соль²);

Тенор – найвищий чоловічий голос

- а) альтіно – найвищий тенор – фальцетне звучання, схоже на звучання жіночого голосу (до – мі²);
- б) ліричний тенор – м’який нижній і рухливий голос (до – до²);
- в) лірико-драматичний – займає середнє положення між ліричним і драматичним;
- г) драматичний або героїчний – голос з густим, соковитим тембром та великою силою звуку;

Баритон – середній чоловічий голос.

- а) ліричний баритон, близький за звучністю до драматичного тенора (ЛЯ – соль¹)
- б) лірико-драматичний баритон має позитивні якості одного й другого
- в) драматичний баритон – потужний, густий, менш рухливий ніж ліричний, наближається до басів (ЛЯ – фа¹);

Бас – низький чоловічий голос.

- а) бас профундо – (МІ – мі¹)
- б) бас кантанте – за характером звучання нагадує драматичний баритон;
- в) бас октава – має найнижчі звуки (до контроктави включно).

Наведена класифікація співацьких голосів, побудована залежно від індивідуальних даних, роду й виду (рід – тенор, вид – ліричний) співацького голосу. Визначення роду й виду співацького голосу проводиться за фізіологічними, акустичними й анатомічними ознаками, з допомогою високорозвиненого музичного слуху.

До основних фізіологічних і акустичних ознак належать: діапазон, тембр, теситура і повнота звучання голосу.

Основні анатомічні ознаки – це будова гортані, резонатори, конституція організму співака та його голосового апарата. [6, 47 – 49]

Учасники майбутнього колективу підбираються за принципом тембральної подібності голосів з урахуванням рівності звучання (надто вібруючі голоси не ансамблюють); за силою звучання; за ступенем вокально-технічної і музичної підготовки.

Досконалість ансамблевого співу забезпечується за умови повної узгодженості всіх художніх і технічних компонентів, тому доцільно згадати про роль тембру у роботі вокальних ансамблів.

Для продуктивної, творчої роботи колективу необхідно диференціювати темброво-регістрові плани, виділяти смисловий контраст голосів, тому що тембр дозволяє зміщувати логічні акценти між компонентами музичної тканини, створюючи просторову перспективу. Збагачене темброве забарвлення звучання має унікальні можливості втілення музично-художнього образу. Тембр, як неспецифічний елемент музичної мови, у вокально-ансамблевій музиці стає специфічним фактуруотворюючим і формоутворюючим засобом.

За якими ж ознаками можна розрізнити тембри голосів, здійснюючи їх підбір? Б.Теплов зазначає, що треба “розрізнити такі групи ознак, які найчастіше використовуються, а саме: 1 – світлові (світлий, темний, матовий, блискучий, яскравий тощо);, 2 – дотиково-чуттєві (м’який, шорсткий, гострий, сухий), 3 – просторово-об’ємні (повний, пустий, широкий, об’ємний, глибокий тощо)” [12.75]. Такі характеристики дають можливість

аналізувати за допомогою слуху і сприяють формуванню відповідних партій в ансамблі. Звучання, збагачене тембрально, дає широкі можливості творчої інтерпретації, втілення музично-художнього образу. І тому дуже важливо акцентувати, що ми чуємо, як ми чуємо і чому для організації вокально-ансамблевої звучності ми використовуємо в кожному окремому випадку різні технічні прийоми. Ансамблі є мішані та однорідні.

Наприклад, однорідний жіночий ансамбль необхідно формувати із залученням першого та другого сопрано, першого та другого альтів. Щоб досягти більш насиченого звучання ансамблю, голоси кожної партії доцільно подвоювати. Два несильні голоси в унісон дають обертонову структуру звука, необхідну для формування певного тембру. Відбираючи таким чином 7-9 учасників ансамблю, слід перевірити звучання голосів у різних сполученнях: перше сопрано – перший альт, друге сопрано – другий альт тощо.

В результаті роботи над формуванням єдиного тембру в унісон, ансамбль повинен зазвучати як добре налагоджений інструмент, після чого можна переходити до роботи над багатоголоссям. На матеріалі обробок народних пісень і творів малих форм необхідно досягти вільного володіння терцевими, секстовими і октавними сполученнями.

Деякі особливості вирізняють комплектування дуету та тріо. В основі підбору учасників таких ансамблів лежить тембральне поєднання голосів. Співаки дуету чи тріо повинні мати чистий голос з розвиненим діапазоном, вокально-технічну підготовку, тембральну подібність, єдину манеру співу. Співакам таких ансамблів необхідно володіти навичками сольного виконавства, оскільки відповідальність за проведення вокальної партії не поділяється з іншими ансамбістами. Виконавець ансамблю повинен відчувати себе учасником єдиного творчого процесу, підлаштовуючи свою партію до загального звучання, поєднуючи свої наміри з виконанням інших.

Якості, які необхідно мати кожному учаснику ансамблю, це:

- правильне вокальне володіння звуком, без надмірного атакування або надто слабкого відтворення;
- єдність і злитість виконання мелодії при збереженні її характерних особливостей;
- збереження чистоти і прозорості гармонії, повна узгодженість голосів у поліфонії;
- – максимальне погодження звука свого голосу з іншими окремими голосами партії, злиття виконання зі співом найближчих вокальних партій;
- точне виконання вступів, контроль за правильною чіткою роботою артикуляційного апарату;
- відтворення і виразність динамічних відтінків (нюансів) та співвідношення тембрів у відповідності до характеру твору;
- вміння володіти темпом і зберігати єдність музичної форми твору;
- художньо-музичне виконання твору.

Злагоженість всіх граней співацького процесу складає те, до чого повинні прагнути і керівник і учасники вокального колективу – це технічно-художня робота над ансамблевою звучністю, певними механізмами пристосованими для спеціальних співацьких цілей. Вокальний тренаж або вокальні вправи – ніби ланцюжок відповідних прийомів, призначених для оволодіння майстерністю керування цими механізмами. Постійна мета вправ – це утворення відповідного, щодо форми і змісту, звучання голосу, які у співацькій практиці іменуються вокальною технікою. Цілі і завдання техніки визначаються виконавством, яке завжди повинно відповідати вимогам часу. Не лише сучасна новаторська музика, а й музика минулих часів, інтерпретована по-сучасному, потребує певних сучасних виконавських засобів. Тому вокальна техніка, еволюціонує відповідно до естетичних запитів сучасного їй суспільства, повинна перебувати у стані постійного пристосування до нових виконавських завдань. При цьому слід мати на увазі, що весь арсенал старої, традиційної техніки цілком зберігається і активно використовується співаками.

Збагачення техніки потрібною новизною досягається шляхом відповідних модифікацій традиційних форм. Для кожного твору співаки готують свою, особливу техніку. [4, 87-88]

Робота над якістю звука має теж дуже важливе, навіть вирішальне значення для ансамблю в розумінні злитості голосів, вирівняності і рівноваги звучання, точності і чистоти інтонації.

Робота над красивим, виразним звучанням голосів та всього колективу складає основну частину вокального виховання. Від неї залежить якість усіх елементів співу й, насамперед, строю загалом. Відшліфування співацького звука пов'язане не тільки із засвоєнням виконавцями необхідних технічних прийомів дихання і звукоформування, але також із вокальною культурою співака, його естетичним рівнем. Краса звука багато в чому залежить від розвитку вокального слуху ансамбістів, від їхньої здатності розрізняти колорит, різнобарвність звучання, чути та контролювати самих себе. Причому треба вміти не лише аналізувати звук, але й миттю виправляти його. Тому взаємозв'язок співу та слуху повинен бути глибоким і постійним.

Обов'язковою вимогою вокального ансамблю є кількісна і якісна рівновага голосів у партіях, їх злитість, оскільки технічна і художня сторони – невіддільні. У побудові художнього образу значна роль належить дикції.

Дуже важливо осмислено, правильним вокальним звуком, передати музичний і художній образ твору, тому роботу над розвитком мови і артикуляційного апарату слід розглядати як технічний засіб, і як засіб художньої виразності. Дохідливість мови, що звучить зі сцени, забезпечується не тільки логікою і дієвістю думки, змістовністю емоційного образного підтексту, а ще й потребує чіткої дикції, звучання голосу.

Чіткість дикції залежить від точності артикуляції кожного звука та виразності звукосполучень у словах

та фразах. Необхідна певна тренуваність мовного слуху, щоб правильно оцінювати і контролювати елементи вокальної мови. “Для мистецтва вокально-ансамблевого виконавства існують ті ж правила, що служать і для тих, хто навчається ораторському чи драматичному мистецтву, але ще в більшій мірі” [10, 76]. Для співу надзвичайно важливою є чітка вимова простих приголосних і тим більше вимова подвійних приголосних. Вимова приголосних повинна бути підготовлена і дещо підкреслена, це, без сумніву, самий вірний спосіб досягти їх виразності. Не варто остерігатись великого натиску на цей спосіб, оскільки старанна вимова в невеликому класі, що здається інколи перебільшена, у концертній залі звучатиме достатньо. Під час виконання необхідне співвідношення сили голосових засобів з характером вимови приголосних і з урахуванням жанру твору.

Поряд з вихованням артикуляційних навичок не варто забувати, що в співі головна увага повинна бути направлена на можливу красу звука, тембр голосу. Їм повинно підпорядковуватись і все інше, але розвиток вокально-технічних і художніх навичок в практичній роботі повинен витримувати баланс.

Знання теоретичних основ вокальної роботи в ансамблі і їх практичне застосування слід розглядати як важливий напрям в професійній підготовці студентів. Ці знання розширять їх кругозір і допоможуть вірно орієнтуватись у звучанні співочих голосів, розширять розуміння якості звука, загострять вокальний слух, покращать сприймання правильного і гарного звукоутворення. “Робота над звуком в ансамблевому співі хоча і має важливе значення, проте не повинна бути самоціллю. Її слід розуміти як засіб, що збагачує виконавські можливості колективу, і допомагає розкрити художній зміст твору. Компоненти художньо-виконавського процесу знаходяться між собою в тісній взаємодії: культура звука, слова, музичного слуху і виконавська культура – невіддільні один від одного і необхідна їх координація. Це і варто враховувати під час навчальної роботи в ансамблі” [8, 162].

У результаті творчої роботи виробляються основи художнього смаку, які поступово зміцнюються за умови правильного підбору музичного матеріалу, що вивчається. Народно-пісенне мистецтво надає широкі можливості для розвитку навичок ансамблевого співу. Особливо обробки народних пісень, твори зарубіжних, українських, сучасних композиторів, що можуть бути використані в творчій роботі як високохудожній матеріал. Твори, що входять до репертуару колективу, повинні бути: високохудожні, розраховані на виконавські можливості; дещо випереджати ці можливості і сприяти вдосконаленню художньої майстерності та вокально-ансамблевої техніки, а також виконуватись у концертних програмах. Донесення творів до слухачької аудиторії часто мають перешкоди викликані хвилюванням, і це негативно позначається на якості виступів. Ансамблю потрібна надзвичайна впевненість і самовладання на естраді. Необхідно володіти психотехнікою – технікою переживання. Вміння перевтілюватися, як і вміння володіти голосом не приходять само собою, це досягається шляхом наполегливої праці.

Також знання партій, переживання музики, донесення її до слухача, повинно бути однаковим у всіх учасників вокального колективу. Як вже неодноразово підкреслювалося, що в голосі потрібно шукати не лише красу та блиск, а з усією наполегливістю розвивати його виражальні властивості. Це забезпечить успішність виконання і високий художній результат.

Різноманітність творів ускладнює пошук репертуару для створення неповторності колективу. Тому необхідно з перших днів співпраці брати в роботу цікаві твори, а це вимагає від керівника знання вокально-хорової літератури.

Дуже важливо, щоб кожен спеціаліст, особливо молодий, вивчав класичні твори, сучасну музику, народну музику – пісенну культуру свого народу, тому що від цього залежить подальший успіх його роботи.

У вокальному творі найбільше змістовне навантаження має голос співаків. “І варто пам’ятати, що саме в голосі, а не в звучанні будь-якого іншого інструмента, вловлюється не лише нескінченна гама найтонших душевних переживань виконавця, а й найменша інтонаційно-виражальна фальш” [4, 48].

Справжня музика ніколи не несе в собі байдужості та приземленості. Вона уникає побутової буденної правдоподібності, сірої життєвої достовірності. Також і спів без високої духовної зарядки позбавлений смислу. Він, по суті, нікому не потрібний. Спів знижений до побутової оповіді – це та ж побутова, часто недорікувата мова, незважаючи на те, що її покладено на музику [4, 89].

Якщо порушується контакт між виконавцями і слухачами, то втрачається дієвість і переконливість висловлюваної музики.

Кожен вокальний твір, незалежно від його складності, дістане художньо виправдану, закінчену інтерпретацію тільки тоді, коли вокальний ансамбль достатньо володітиме відповідними вокально-технічними прийомами. Наявність цих даних перетворить колектив у міцний монолітний музичний інструмент, спроможний здійснювати складні технічні та художні завдання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асафьев Б. Камерный вокальный ансамбль // Русская музыка. Изд. 2-е. – Л., 1979.
2. Афонченко М.М., Калиновська Т.К. Вокальний ансамбль. Методичні вказівки. – Рівне: РДК, 1993. – 30 с.
3. Далецкий О. Обучение певца-любителя. Учебное пособие. – М.: МГИК, 1990.
4. Свтушенко Д.Г. Роздуми про голос. – К.: Музична Україна, 1979. – 89 с.
5. Сгоров О. Теорія і практика роботи з хором. – К., 1961. – 238 с.
6. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва – К., 1971.

7. Мильштейн Я.И. Вопросы теории и истории исполнительства. – М., 1983. – 262 с.
8. Мухин В.П. Вокальная работа в хоре // Работа в хоре. – М.: Профиздат, 1960. – С.160-189.
9. Незванов Б.А. Интонирование в курсе сольфеджио. – Л.: Музыка, 1985. – 182 с.
10. Піддубник В.Г. Дикція – технічний засіб і художній компонент хорового виконавства // Нова педагогічна думка. – Рівне, 2003. – № 3. – С.75-76.
11. Ризоль Н.И. Очерки о работе в ансамбле баянистов. – М., 1986. – 222с.
12. Теплов Б.М. Психология индивидуальных различий // Избранные труды. – Т.1. – М.: Педагогика, 1985. – 329 с.

Резюме. В статті розкриваються способи організації ансамблей різного типу і специфіка вокально-технічної роботи. Определены методические положения и направления практической работы.

Ключевые слова: Ансамбль, вокал, тембр, техника, гармонический, артикуляция, мелодический, художественный.

Summary. The ways of ensemble creation of various complement and specification of the vocal technical work are discovered in the article. Methodical substantiation is done and the directions of practical work are also showed.

Key words: Ensemble, vocally, timbre, technique, concordant, articulation, melodious, artistic.

Одержано редакцією 05.09.2005

УДК 377:371(4)

dr Tadeusz GRACA

ETAPY KSZTAŁTOWANIA UMIEJĘTNOŚCI W KSZTAŁCENIU ZAWODOWYM

Резюме. У статті аналізується роль політехнічної освіти у підготовці сучасного виробничого персоналу. Освіта виступає як фактор виробництва, що впливає на продуктивність, розвиток конкуренції й створення робочих місць.

Ключові слова: педагогіка праці, політехнічна освіта, компетентність, виробнича підготовка.

Постановка проблеми. Ефективність промислового виробництва залежить від рівня професійної підготовки персоналу. Професійна підготовка повинна здійснюватися згідно останніх досягнень науки й техніки, у декілька етапів, формуючи робітника нового типу, мобільного та гнучкого. Професійна педагогіка покликана виконати дану задачу, поєднавши науку й практику, готуючи людину до праці у світі, що швидко змінюється.

Kształcenie zawodowe zawiera w sobie, oprócz wielu różnych procesów, możliwość uczenia się zarówno z bezpośredniego doświadczenia czy przekazów społecznych, jak i uczenia się werbalnego poprzez zapamiętanie określonego tekstu. Wiedza jest, więc zmagazynowaniem przez człowieka wszystkich informacji, jednak w zależności od kodu, w jakim je ujęto, tworzy różne struktury, jest operacjonalizowana według różnych reguł i ma różny zakres zastosowań [2, 235]. Wiedza pozwalająca na zrozumienie rzeczy ogólnych, zaplanowanie własnego rozwoju, dokonanie wyboru między różnymi możliwościami, nosi nawet wiedzy uniwersalnej. Natomiast wiedza związana z naszymi umiejętnościami, nabyta w czasie wykonywania określonej pracy nosi nazwę wiedzy profesjonalnej lub wiedzy zawodowej. Ich zakres, stopień uszczegółowienia, sposób zdobywania i organizowania jest różny. Oba jednak rodzaje wiedzy są niezbędne do efektywnego i niezawodnego funkcjonowania człowieka.

Bardziej znana i częściej stosowana jest teoria niezawodności w rozwiązywaniu problemów zawodności obiektów technicznych, w szczególności złożonych. W przygotowaniu zawodowym niezmiernie istotne jest uwzględnianie zawodności człowieka we współdziałaniu z tymi obiektami, czyli problemów zawodności systemów antropotechnicznych. Dlatego rozwiązywanie tych problemów musi być interdyscyplinarne i systemowe. Stanowi to nowe wyzwanie dla nauk pedagogicznych, zwłaszcza pedagogiki pracy. I dotyczy to nie tylko przygotowania do pracy zawodowej, ale tzw. mądrości życiowej gwarantującej godne człowieczeństwo. Żaden rodzaj wiedzy nie pojawia się u człowieka nagle. Posiadanie wiedzy jest związane z długotrwałym procesem jej nabywania.

W przygotowaniu zawodowym a właściwie prezawodowym, ważną rolę odgrywa edukacja politechniczna. I chociaż edukacja politechniczna stanowi element kształcenia ogólnego, jest także istotnym elementem kształcenia zawodowego. Zawód (wg T. Nowackiego) „to wykonywanie zespołu czynności społecznie użytecznych, wyodrębnionych na skutek podziału pracy, wymagających od pracownika odpowiedniej wiedzy i umiejętności, powtarzanych systematycznie i będących źródłem utrzymania dla pracownika i jego rodziny” [3, 463]. Wynika z powyższej definicji, że do czynności zwanych zawodowymi niezbędna jest i wiedza i umiejętności. Dominujące znaczenie odgrywa tu wiedza praktyczna, oparta głównie na doświadczeniu, która dostarcza informacji o tym, jak zmieniać rzeczywistość. I patrząc na problem szerszej, chodzi tu nie tylko o zmienianie rzeczywistości przyrodniczo – fizycznej, lecz także społecznej, ekonomicznej edukacyjnej i innej. Także więc nauki społeczne powinny dostarczać różnych rodzajów wiedzy – nie tylko deklaratywnej „wiem że” ale i proceduralnej „wiem jak”. Ten drugi rodzaj wiedzy łączy się ściśle z praktyczną działalnością człowieka. Jeżeli często dominuje w nich wiedza teoretyczna, to wiele twierdzeń naukowych po ich przekształceniu w normy i odpowiedniej interpretacji może być wykorzystywana jako wiedza praktyczna i stosowana w praktycznym działaniu. Niezbędne są jednak do tego określone umiejętności rozumiane jako sprawność w posługiwaniu się odpowiednimi wiadomościami przy wykonywaniu określonych zadań [3, 419]. To właśnie edukacja ogólnotechniczna daje podstawy takiego interpretowania i stosowania wiedzy teoretycznej, które pozwala na podjęcie określonych działań praktycznych, także zawodowych. Uzupełnieniem czystszej wiedzy

ЗМІСТ

<i>Переднє слово ректора РДГУ Постоловського Р.М.</i>	3
<i>Дем'янюк Т.Д.</i> Інноваційна діяльність кафедри теорії і методики виховання	4
<i>Лісова С.В.</i> Сучасні тенденції модернізації національних систем освіти: пошук і перспектива	13
<i>Безкорвайна О.В.</i> Гуманістичні ціннісні орієнтири як основа формування толерантної особистості сучасного підлітка	17
<i>Хамедюк Н.С.</i> Актуальні проблеми виховання гуманістично спрямованої особистості учня на принципах педагогіки толерантності	23
<i>Рабченюк Т.С.</i> Особливості виховання обдарованої дитини в сучасному навчальному закладі	27
<i>Матюхіна Н.В.</i> Розвиток творчої обдарованості учнів у процесі навчально-виховної діяльності вчителя	32
<i>Дем'янюк Б.П.</i> Формування наукового світогляду школярів при викладанні фізики у сучасній школі	36
<i>Дем'янюк Т. Д., Камінська Є. І.</i> Духовно-моральний розвиток особистості учня в умовах діяльності української національної „школи – родини”	39
<i>Черній А.Л.</i> Організаційно-педагогічні засади виховного процесу в організації пласт	44
<i>Сойчук Р.Л.</i> Контрасти американської системи виховання	46
<i>Тимощук Н. С.</i> Оновлення змісту та організації процесу особистісно орієнтованого виховання таршокласників у позакласній роботі	49
<i>Пилипей О.В.</i> Використання інтерактивних методик в навчально-виховній роботі вчителя-словесника	54
<i>Назаренко Г.А.</i> Культура міжетнічних відносин старшокласників: результати констатуючого етапу ксперименту та завдання виховної діяльності	58
<i>Чернишина В.М.</i> Формування ціннісних орієнтацій в системі діяльності педагогічного колективу	63
<i>Кириленко С.В.</i> Громадянська відповідальність як показник сформованості культури здоров'я	67
<i>Косарєва Н.І.</i> Формування духовності особистості на засадах цінностей українського народу	70
<i>Павелків О.М.</i> Формування в учнів інтересу до підприємницької діяльності у процесі оволодіння економічним розрахунком	73
<i>Павелків Р.В.</i> Експериментальне вивчення особливостей самостійності сучасних молодших школярів	76
<i>Оржеховська В.М.</i> Превентивна педагогіка – наука пізнання	80
<i>Левківський М.В.</i> Соціальна зрілість старшокласників (підходи до формування)	85
<i>Нечипорук Л.І.</i> Формування ноосферної моральної позиції старшокласників	87
<i>Кукалець М.В.</i> Дидактичні аспекти підготовки учнів до засвоєння навчального матеріалу	91
<i>Гавлітіна Т.М.</i> Завдання і зміст національно-патріотичного виховання підлітків в позашкільних навчальних закладах	95
<i>Кособуцька Г.П.</i> Кредитно-модульна система: завдання, пошук, результати у вищому навчальному закладі	98
<i>Наумчук Г.І.</i> Духовність і формування особистості майбутнього вчителя	103
<i>Дупак Н.В.</i> Зарубіжний досвід розробки стандартів професійної освіти	107
<i>Красовська О.О.</i> Естетична освіта студентів педагогічного факультету	113
<i>Крижановська Т.І.</i> Шляхи оновлення професійної підготовки музикантів-педагогів у курсі “історія музики”	116
<i>Петренко О.Б.</i> Громадянська спрямованість діяльності українських просвітительок кінця ХІХ – початку Х ст.	119
<i>Федорченко Т.Є.</i> Проблеми ненасильства в контексті дитячої безпритульності	122
<i>Габова Л.І.</i> ВІЛ/СНІД як чинник погіршення репродуктивного здоров'я неповнолітніх	125
<i>Піддубник В.Г., Якимчук С.Н.</i> Основи роботи з вокальним ансамблем	128
<i>Graca Tadeusz</i> Etapu kształtowania umiejętności w kształceniu zawodowym	132
<i>Рабченюк Т.С.</i> Індивідуальне навчально-дослідне завдання як вид самостійної роботи студента творчого характеру	135
<i>Ціпан Т.С.</i> Громадське виховання в умовах дитячо-юнацького руху: історичний аспект	141
<i>Якимчук М.Ю.</i> Особливості навчання і виховання обдарованих дітей	148
<i>Відомості про авторів</i>	152

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 32

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника *Дем'янюк Т.Д.*

Відповідальний за підготовку збірника до видання *Янцур М.С.*

Технічний редактор *Кравчук В.Ю.*

Комп'ютерна верстка *Лазарчук В.В.*

Здано до набору 12.09.2005 р. Підписано до друку 30.09.2005 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 22,86. Обл. вид. арк. 23,19. Замовлення № 1/6. Наклад 120

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет,
кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 32. – Рівне:
РДГУ, 2005. – 155 с.**

ISBN 966 – 7281 – 08 – 3.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем педагогіки, дидактики, історії педагогіки, теорії і методики виховання дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20